

COMUNICĂRI

BOOK LAUNCH REMARKS¹

MĂRTURII DOCUMENTARE DESPRE MUZICA NAȚIONALĂ ÎN CULTURA EUROPEANĂ (SECOLELE XVI-XX). AUTOR: VICTOR GHILAȘ

DOCUMENTARY EVIDENCE OF NATIONAL MUSIC IN EUROPEAN CULTURE (16TH-20TH CENTURIES). AUTHOR: VICTOR GHILAS

GHEORGHE MUSTEA²

membru titular al Academiei de Științe a Moldovei,
profesor universitar, Artist al Poporului

CZU 78.034/.036(478:4)

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2026.1.34>

Introducere

Subiectul lucrării aduce în atenție prezența culturii muzicale naționale în spațiul european, un subiect cu o semnificație culturală, istorică și identitară pregnantă. Tematica vizează atât istoria muzicii cât și percepția culturii românești în context continental, urmărind identificarea și punerea în valoare a documentelor (manuscrise, partituri, cronici, corespondență, presă, relatări de călătorie) care atestă circulația muzicii românești în afara hotarelor sale.

Studierea acestor surse dezvăluie dialogul cultural dintre spațiul românesc și Europa, de la Imperiile Otoman și Habsburgic până la marile centre occidentale. În timp ce alte națiuni au adoptat timpuriu forme culte scrise, o mare parte a culturii noastre s-a dezvoltat prin tradiția orală. Documentele străine oferă, astfel, o perspectivă valoroasă asupra percepției muzicii noastre etnice, care, prin prezența în arhive și în creația compozitorilor străini, își consolidează locul ca parte integrantă a patrimoniului european, depășind statutul de simplă „curiozitate locală”. Mărturiile validează ideea că muzica națională nu a evoluat în vacuum, ci a interacționat constant cu spațiul european.

Capitolul 1. Periplu istoriografic în literatura europeană (secolele XVI-XVII)

Acest capitol oferă o analiză a modului în care arta sonoră autohtonă a început să fie consemnată în spațiul cultural european timpuriu, o etapă esențială pentru înțelegerea circulației muzicii românești în perioada sa formativă.

Primul subcapitol *Muzica românească în colecții, tabulaturi, tratate din secolul al XVI-lea* evidențiază prezența timpurie a elementelor muzicale românești în surse europene, precum tabulaturile tipărite sau manuscrise. Deși referirile sunt adesea tangențiale, ele reprezintă primele mărturii documentare care atestă circulația unor melodii sau motive specifice. Analiza acestor surse ilustrează faptul că repertoriul autohton făcea parte din fluxul cultural al epocii, nefiind izolat de restul continentului.

O extindere a informațiilor are loc în secolul al XVII-lea, subiect dezbătut în subcapitolele ulterioare. *Documente muzicale și istorice cu noi date și informații despre arta sonoră autohtonă din perioada secolului al XVII-lea* analizează surse diverse, inclusiv cronici și acte oficiale, care oferă detalii despre practicarea muzicii în Țările Române.

¹ Comunicări prezentate la lansarea de carte

² E-mail: gheorghemustea@gmail.com

Un punct central este muzica etnică în cadrul ceremonialurilor de la curțile domnești, observată de vizitatori străini. Jurnalele de călătorie și memoriile diplomaților sau misionarilor devin surse de neprețuit, descriind sonoritățile auzite la curți și la petrecerile populare. Aceste mărturii oferă o imagine vie asupra funcției sociale a muzicii și a instrumentelor specifice.

Capitolul se încheie cu analiza unor lucrări fundamentale pentru cunoașterea muzicii naționale vechi, precum *Codex Vietoris* și *Descrierea Moldovei*. Acestea sistematizează informații despre obiceiuri și conțin transcrieri de melodii care susțin ipoteza unei prezențe notabile a muzicii românești în spațiul transilvănean și central-european. Capitolul stabilește că, încă din această perioadă, elementele culturii sonore românești au fost integrate în istoriografia europeană prin intermediul „mesagerilor” străini (medici, negustori, militari), care au transformat practica locală în mărturie istorică.

Capitolul 2. Observațiile călătorilor străini în secolul al XVIII-lea

Acest capitol al studiului deplasează focusul către o imagine mai bogată și structurată a vieții muzicale din Moldova și Valahia, așa cum era percepută de observatorii europeni în secolul al XVIII-lea.

Relatările călătorilor devin mai detaliate, reflectând o prezență crescută a muzicii în toate categoriile sociale. Muzica nu era doar divertisment, ci parte integrantă a ritualurilor spirituale. Vizitatorii consemnează un instrumentar vast și remarcă diversitatea lăutarilor și a tarafurilor de la curțile boierești, unde coexistau influențe locale, balcanice și otomane. Accentul cade pe rolul muzicii în ceremonialuri (nunți, sărbători), consolidând imaginea rapsozilor ca păstrători ai tradiției orale.

Un loc aparte îl ocupă lucrarea lui Fr. J. Sulzer, *Istoria Daciei transalpine*. Autorul oferă o perspectivă amplă asupra muzicii și dansului ca forme de cultură orală tradițională. Spre deosebire de vizitatorii anteriori, Sulzer încearcă să integreze și să clasifice aceste expresii sonore ca elemente definitorii ale identității naționale. Contribuția sa este esențială, deoarece trece de la simpla curiozitate la o încercare de înțelegere a funcției sociale și spirituale a muzicii în cele două Principate, pregătind terenul pentru studiile sistematice ulterioare.

Capitolul 3. Muzica națională în sursele secolului al XIX-lea

Secolul al XIX-lea marchează tranziția de la observație la integrarea muzicii românești în circuitul artistic european, pe fondul afirmării conștiinței naționale.

Analiza „Trei dansuri valahe” din colecția lui Edward Jones subliniază includerea repertoriului românesc în colecțiile europene. Nu mai avem doar descrieri narative, ci transcrieri muzicale care facilitează răspândirea motivelor autohtone. Ecourile muzicii naționale pătrund în saloanele occidentale prin piese inspirate din folclor și articole de presă. Colecția lui François Rouschitzki este examinată ca o sursă esențială și o primă tentativă de canonizare a repertoriului național.

Un moment culminant este explorarea interacțiunii lui Franz Liszt cu muzica lăutărească și populară în timpul călătoriilor sale în Moldova și Țara Românească. Includerea motivelor românești în lucrările sale celebre (deși uneori catalogate eronat) a propulsat muzica națională pe scena concertistică internațională. În a doua jumătate a secolului, pe măsură ce se dezvoltă școlile naționale, elementul folcloric devine o resursă conștientă pentru un stil academic românesc recunoscut la nivel european.

Subcapitolul dedicat Moldovei din stânga Prutului după anexarea la Imperiul Rus evidențiază influența regimului țarist asupra dezvoltării muzicale. Sunt notate diferențele de evoluție față de Principate, dar și persistența elementelor naționale în ciuda contextului politic. În ansamblu, secolul al XIX-lea transformă muzica românească dintr-o curiozitate într-o resursă creativă activă și într-un simbol identitar integrat în panorama culturală europeană.

Capitolul 4. Muzica națională și purtătorii ei în Rusia (secolele XVIII-XX)

Acest capitol explorează prezența și impactul muzicii autohtone în Imperiul Rus, de la curtea țaristă la creația compozitorilor ruși.

Se evidențiază turneele artiștilor români (în special lăutari) invitați frecvent la curțile nobiliare rusești. Aceștia au acționat ca o interfață culturală, introducând dansurile și cântecele lăutărești în conștiința publicului rus. Mărturiile din arhivele rusești (jurnale, cronici) atestă popularitatea acestor interpreți în capitala imperială.

În secolul XX, prezența lui George Enescu ca violonist, dirijor și compozitor la Sankt Petersburg și Moscova a ridicat muzica națională la nivelul de înaltă artă. Prin promovarea propriilor lucrări, în care motivele folclorice erau filtrate prin rigoarea stilului cult, Enescu a oferit publicului rus o perspectivă rafinată asupra fondului sonor românesc. Concertele sale au creat o imagine modernă și sofisticată, diferită de exotismul perceput anterior.

Contactul cu artiștii români și cu teritoriile de graniță (Basarabia) a inspirat diverși compozitori ruși să integreze ritmuri sau teme românești în creațiile lor. Această practică atestă o recunoaștere artistică a fondului muzical românesc ca sursă de inspirație valoroasă, consolidându-i locul în peisajul artistic european extins.

Capitolul 5. Muzica etnică în creația compozitorilor est-europeni

Ultimul capitol demonstrează stilizarea folclorului românesc în operele marilor compozitori din Europa Centrală și de Est, consolidându-i statutul de sursă creativă europeană.

Analiza începe cu Béla Bartók, care, prin cercetări etnomuzicologice directe în Transilvania, a colectat mii de melodii românești. Valorificarea sa s-a bazat pe o înțelegere profundă a modalismului și ritmurilor specifice, oferind folclorului nostru o recunoaștere internațională. De asemenea, este evidențiat rolul artiștilor basarabeni din perioada interbelică (1918-1940) în promovarea identității muzicale pe scenele europene.

O mare parte a capitolului se axează pe compozitorii din fosta URSS (Vasili Zolotariov, Lev Revuțki, Nikolai Vilinski, Vadim Homolyaka) care au utilizat intonații ale muzicii etnice românești în piese simfonice și camerale. Un exemplu major este Mieczysław Weinberg, a cărui lucrare *Rapsodii pe teme moldovenești* ilustrează integrarea muzicii de sorginte orală în coloritul simfonic complex. De asemenea, *Suita moldovenească* de Nikolai Peiko sintetizează melosul specific, demonstrând că folclorul autohton a fost o sursă consistentă de inspirație în compoziția est-europeană a secolului XX.

Concluzii și repere bibliografice

Partea finală sintetizează conținuturile și constituie opinia autorului privind rezultatele studiului. O componentă esențială este generarea de noi întrebări; în acest sens, tabelul inserat la sfârșit oferă o extindere aplicată a ideilor. Deși lucrarea nu poate acoperi toate aspectele, tabelul reprezintă o hartă sintetică pentru viitoare studii, listând compozitori și lucrări care întăresc argumentul influenței extinse a muzicii românești în cultura europeană.

Bibliografia volumului reunește surse în numeroase limbi (română, engleză, franceză, germană, italiană, maghiară, poloneză, rusă, suedeză, ucraineană), resurse webografice, partituri și un indice de nume, oferind un aparat critic solid cercetării.